

Uniwersytet Wrocławski. Wydział Nauk Społecznych

ADAM STARZYK

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1951-1137>

ŁUKASZ WOLSKI

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1017-009X>

Kryzys lewicy w państwach Grupy Wyszehradzkiej

The Crisis of the Left Wing in the Visegrad Group

ABSTRAKT

W wyniku wyborów parlamentarnych, które odbyły się w Republice Czeskiej w dniach 20–21 października 2017 r., dwie partie lewicowe – Czeska Partia Socjaldemokratyczna (ČSSD) oraz Komunistyczna Partia Czech i Moraw (KSČM) – uzyskały najgorsze wyniki w historii swojej rywalizacji parlamentarnej od czasu „aksamitnego rozvodu” [*Výsledky voleb a referendum: 2018*]. Fakt ten wpisuje się w prawidłowość występującą w ostatnich latach również w Polsce, na Węgrzech i częściowo na Słowacji – słabszych wyników w wyborach parlamentarnych ugrupowań lewicowych. Niniejszy artykuł stanowi próbę wykazania politycznej siły najważniejszych ugrupowań lewicowych w tych państwach. Stanowić to będzie swoiste tło, które pomoże określić skalę wspomnianego kryzysu. Inaczej bowiem powinniśmy rozpatrywać partie izolowane od tych, które miały istotny wpływ na politykę państwa przez sprawowanie rządów. Pomocne będą w tym przypadku indeksy partycypacji i odpowiedzialności rządowej, zaproponowane przez Giuseppe Ieraciego. Druga część niniejszego artykułu to próba określenia przyczyn wspomnianego kryzysu. Wiadome jest, że determinantów takiego stanu rzeczy jest wiele, tym bardziej konieczne wydaje się ich usystematyzowanie oraz próba wskazania podobieństw w tym zakresie w państwach Grupy Wyszehradzkiej. Pozwoli to określić, czy istnieją wspólne cechy kryzysu lewicy w V4, co z kolei może się stać załącznikiem dyskusji o problemach lewicy w Europie Środkowej i Wschodniej, prowadząc do rozważań na temat współczesnych wyzwań partii lewicowych. Wprawdzie krajowe sceny polityczne, a także zachodzące w ich obrębach procesy w Czechach, Polsce oraz na Słowacji i Węgrzech różnią się wyraźnie od mechanizmów i rozstrzygnięć w państwach Europy Zachodniej, mimo to nie można analizować podjętego przez autorów tematu w oderwaniu od kryzysu lewicy zachodnioeuropejskiej, a także coraz silniejszej dyskusji oraz kry-

tycznych głosów wobec demokracji liberalnej, która zdaniem niektórych przywódców europejskich państw, np. Viktora Orbana, przynosi klęskę na polu rozwiązywania najważniejszych problemów współczesnego państwa [Nowak 2018: 45].

Słowa kluczowe: kryzys, lewica, partie polityczne, Grupa Wyszehradzka

WSTĘP

W niniejszym artykule autorzy skupią się na krótkim przedstawieniu roli wybranych partii w rozwoju krajowego systemu politycznego. Dokonana zostanie dla tych podmiotów analiza indeksów partycypacji i odpowiedzialności rządowej G. Ieraciego oraz ich wartości uśrednionej – indeksu relewancji rządowej [Herbut 2008: 222–223]. Wskaźniki te, określające rzeczywisty poziom relewancji partii i ich realną siłę w ramach koalicji, a tym samym w procesie kierowania polityką państwa, przyjmują wartość od 0, oznaczającego brak realnego wpływu, do 1, oznaczającego pełną relewancję [Ieraci 2012: 222–223].

Podstawową kwestią jest wybór ugrupowań, które będą brane pod uwagę. Wydaje się, że ograniczenie do podmiotów relewantnych, rozumianych tutaj, zgodnie z zasadą przyjętą przez Giovanniego Sartoriego, jako uzyskujących mandaty, co dalej pozwala na wykazanie, czy posiadają one potencjał koalicyjny lub potencjał szantażu [Sartori 2005: 107–108], jest niewystarczająca. Zważywszy na znacznie większą intensywność zmian w ramach systemów politycznych Europy Środkowej i Wschodniej w porównaniu z Zachodem, a jednocześnie na ponaddwudziestoletni okres ich istnienia na podstawie systemu demokratycznego, konieczne staje się zwrócenie uwagi na partie, które stanowiły istotny element owych systemów w ostatnich kadencjach izb niższych w analizowanych przypadkach. Wynika to z chęci wyjaśnienia przyczyn i efektów współczesnej sytuacji politycznej ugrupowań lewicowych, stąd partie, takie jak: słowacka Partia Demokratycznej Lewicy, polska Unia Pracy czy węgierski Związek Wolnych Demokratów¹, nie będą brane pod uwagę ze względu na brak sukcesów wyborczych od co najmniej dwóch kadencji. Z kolei węgierska Polityka Może Być Inna (LMP), będąca partią ekologiczną określaną mianem lewicowo-libertariarnej [Sula 2013: 37], uczestniczyła jedynie w ostatnich dwóch elekcjach, uzyskując odpowiednio: 7,5% i 5,3% [Álvarez-Rivera]. W kontekście wyników uzyskiwanych przez Węgierską Partię Obywatelską (Fidesz) należy stwierdzić, że LMP nie ma wartości poznawczej dla niniejszej analizy, biorąc pod uwagę nikły poziom potencjału koalicyjnego/szantażu. Ostatecznie wybór dotyczył zatem 5 podmiotów, które ukazuje tabela 1.

¹ Partia o dużym znaczeniu dla węgierskiego systemu od 1990 roku nie uzyskała ani jednego mandatu w 2010 roku; została rozwiązana w 2013 roku.

Tabela 1. Wybrane partie lewicowe w państwach Grupy Wyszehradzkiej

Czechy	Polska	Słowacja	Węgry
Czeska Partia Socjaldemokratyczna (ČSSD)	Sojusz Lewicy Demokratycznej (SLD)	Kierunek – Socjalna Demokracja (SMER)	Węgierska Partia Socjalistyczna (MSZP)
Komunistyczna Partia Czech i Moraw (KSČM)			

Źródło: Opracowanie własne.

Poza SMER, powstałym w 1999 roku, który już od swoich pierwszych wyborów w roku 2002 był znaczącą siłą polityczną, pozostałe podmioty uczestniczyły w rywalizacji wyborczej od pierwszej wolnej elekcji w danym państwie².

TRADYCYJNA CZESKA LEWICA W ODWROCIE

Wybory parlamentarne w Czechach w 2017 roku, w których wyłoniono Izbę Poselską VIII kadencji, okazały się porażką zarówno dla umiarkowanej lewicy, jak i dla jej skrajnego odłamu. Spadek poparcia w obu przypadkach był znaczący. ČSSD wygrała poprzednie wybory (w 2013 r.) i stanęła na czele koalicji rządowej, a gabinetem kierował jej lider Bohuslav Sobotka. Z kolei komuniści z trzecim wynikiem wyborczym stanowili najliczniejszy klub opozycyjny, pozostając jednak – tradycyjnie już – poza koalicją rządową.

Tabela 2. Wyniki ČSSD i KSČM w wyborach do Izby Poselskiej Republiki Czeskiej (w procentach)

	1996	1998	2002	2006	2010	2013	2017
ČSSD	26,4	32,1	30,2	32,3	22,08	20,45	7,27
KSČM	10,33	11,03	18,51	12,81	11,27	14,91	7,76

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Výsledky voleb a referendum*, <https://volby.cz> (dostęp: 12.01.2018).

Warto zauważyć, że czeska socjaldemokracja ČSSD zawsze uzyskiwała ponaddwudziestoprocentowe poparcie w wyborach do Izby Poselskiej, choć od 2010 roku widoczny był znaczący regres w wynikach. Dopiero jednak wybory z 2017 roku pokazały ogromny kryzys i spadek zaufania do socjaldemokratów. Zaledwie 7,27% głosów dało dopiero 6. wynik wśród wszystkich startujących partii i 15 mandatów poselskich, czyli aż 35 mniej w porównaniu z poprzednią kadencją. Jednocześnie po raz pierwszy w historii Republiki Czeskiej komuniści uzyskali lepszy wynik od ČSSD, co dodatkowo podkreśla skalę kryzysu, jaki nastąpił szczególnie między elekcjami w 2013 i 2017 r. Czeska Partia Socjaldemokratyczna to jedna z nielicznych z tej rodziny partii w regionie Europy Środkowej i Wschodniej, która nie ma

² SLD początkowo jako koalicja skupiona wokół Socjaldemokracji Rzeczypospolitej Polskiej, od 1999 jako partia pod tą nazwą.

komunistycznego rodowodu [Bugajski 2002: 241–243]. W przeciwieństwie np. do polskiego SLD tradycje ČSSD sięgają jeszcze XIX wieku [Sokół 2005: 236]. Już na początku lat 90. XX wieku ČSSD zmanifestowała swój lewicowy charakter, jednocześnie zdecydowanie odcinając się od współpracy z czeskimi komunistami. Analizując gabinety Republiki Czeskiej od 1996 roku, zauważalna jest dość wysoka wartość indeksu partycypacji i odpowiedzialności rządowej ČSSD. Pierwszy wskaźnik wynosi 0,50%, socjaldemokraci uczestniczyli w 6 z 12 rządów³, wliczając w to gabinet Jana Fishera, do którego lewicowa partia rekomendowała bezpartyjnych ministrów. Stąd też drugi wskaźnik jest niższy i wynosi 0,42. Natomiast uśredniona wartość, czyli indeks relewancji rządowej to 0,46. Oczywiście wszystko wskazuje na to, że po bieżącej kadencji Izby Poselskiej wskaźniki te będą niższe.

Po 1990 roku Komunistyczna Partia Czech i Moraw nie dokonała typowej dla tego rodzaju partii przemiany w kierunku socjaldemokracji [Bugajski 2002: 255–256], co było charakterystyczne dla wielu ówczesnych partii z komunistycznym rodowodem, jak np. SLD w Polsce. Pomimo to już w pierwszych wyborach w Republice Czeskiej KSČM uzyskała ponad 10% głosów, co było wówczas trzecim wynikiem. Stosunkowo stabilne poparcie, nie spadające poniżej 10% nie przekładało się jednak na potencjał koalicyjny. Komuniści byli izolowani przez wszystkie pozostałe ugrupowania parlamentarne. Próbę wyjścia z tej sytuacji KSČM podjął po wyborach w 2002 roku, gdy ugrupowanie uzyskało rekordowe 18,51% i złożyło propozycję poparcia potencjalnego rządu mniejszościowego socjaldemokratów. Niemniej jednak neokomuniści nie partycypowali dotąd w rządzeniu Republiką Czeską, stąd wszystkie analizowane indeksy w ich przypadku wynoszą 0.

Przez wiele lat system partyjny w Czechach był bardzo stabilny. Zdaniem W. Sokoła od 1996 roku cechowało go praktycznie „zamknięcie” [Sokół 2005: 253]. Mandaty w Izbie Poselskiej po 1998 roku uzyskiwało najwyżej 5 ugrupowań (w tym zawsze stała czwórka: ČSSD, KDU-ČSL, ODS i KSČM) i taki stan rzeczy utrzymywał się do 2010 roku. Jednak już wtedy można było zauważyć pierwsze oznaki otwierania się tego systemu. Wprawdzie do czeskiego sejmu weszło 5 ugrupowań, jednak mandatów nie uzyskała KDU-ČSL, zaś w ich podziale uczestniczyły nowe lub wcześniej nierелеwantne ugrupowania – TOP 09 oraz Sprawy Publiczne. Jeszcze bardziej znamieny pod tym względem był rok 2013, gdy do Izby Poselskiej dostało się aż 7 ugrupowań. Poza stałą czwórką było to ponownie TOP 09, ale również nowe ugrupowania: ANO 2011 oraz Świt Demokracji Bezpośredniej Tomio Okamury. O końcu zamkniętego systemu partyjnego, który preferowały zarówno ODS, jak i ČSSD [Sokół 2005: 253], utwierdza elekcja z 2017 roku, która zaowocowała bardzo dużym rozdrobnieniem czeskiego sejmu (9 ugrupowań), jak i pierwszym przypadkiem w historii Republiki Czeskiej, gdy wybory wygrała inna partia niż ODS lub ČSSD. Zdestabilizowany system partyjny może być jednym z powodów kryzysu tradycyjnej lewicy w Czechach. Dodatkowo mandaty uzyskała Czeska Partia Piratów

³ Nie wliczając gabinetu, który został utworzony po wyborach w 2017 roku.

(ČPS), która może być atrakcyjna dla lewicowych wyborców ze względu na swoje liberalne podejście w kwestiach światopoglądowych.

Drugą kategorią przyczyn kryzysu lewicy w Czechach mogą być obecne nastroje społeczne. Tylko 35% Czechów deklaruje, że ufa Unii Europejskiej, natomiast aż 56% ankietowanych jest przeciwnego zdania [*Standard Eurobarometer 88* 2016: 16]. Podobnie sprawa wygląda w przypadku problemu uchodźców. Czesi deklarują najniższe poparcie (41% badanych obywateli, przy 55% przeciwników) dla unijnej polityki wobec uchodźców we wszystkich 28 państwach UE [*Standard Eurobarometer 88* 2016: 41]. Republika Czeska, rządzona przez gabinet Bohuslava Sobotki z ČSSD, dołączyła do koalicji sprzeciwiającej się przymusowej relokacji uchodźców (razem z Polską, Słowacją i Węgrami), co jednak nie współgrało z wewnętrznym przekazem tej partii. B. Sobotka starał się tonować nastroje i nie podejmować dyskusji na temat problemu uchodźców, co przy np. często radykalnych hasłach prezydenta Miloša Zemana wpłynęło zarówno na falę krytyki względem ČSSD, jak i jej sondażowe spadki poparcia [Starzyk 2016: 112–113]. Wydaje się zatem, że ugrupowania, które zdecydowanie wyraźniej akcentowały swój sprzeciw wobec polityki Komisji Europejskiej związanej z uchodźcami, były bardziej przekonujące dla wyborców. To one zyskały najwięcej w wyborach w 2017 roku.

Nie można również pominąć czynników strukturalnych, zwłaszcza w odniesieniu do KSČM. Przeciętnie, w ciągu jednego roku, ugrupowanie to traci około 8% członków, czyli nawet 5–6 tys. osób rocznie [Linek 2012: 43]. Zmiany z całą pewnością dotyczą również bazy społecznej, elektoratu komunistów. Część wyborców KSČM to byli członkowie Komunistycznej Partii Czech, którzy czują nostalgię do dawnego reżimu i są trwale związani ze spadkobiercą ich dawnej partii [Kubát 2016: 11]. Obecnie z naturalnych przyczyn takich osób, w większości emerytów, jest coraz mniej na rynku politycznym. Jednocześnie elektorat KSČM wywodzi się z regionów biednych i zacofanych, najczęściej z obszarów, z których po II wojnie światowej została przesiedlona ludność niemiecka [Král 2013: 12]. To właśnie dla tego segmentu wyborczego komuniści głoszą swój „protest socjalny” [Kubát 2016: 11–12]. W ostatnim czasie może on nie być aż tak przekonujący. Sytuacja gospodarcza Czech wydaje się dobra, spada bezrobocie, a poziom życia również w najbiedniejszych regionach państwa stale się podnosi.

SOJUSZ LEWICY DEMOKRATYCZNEJ POZA PARLAMENTEM

Sejm VIII kadencji był pierwszym, w którym zabrakło Sojuszu Lewicy Demokratycznej. O kryzysie lewicy w Polsce można było mówić już znacznie wcześniej – od wyborów w 2001 roku jej parlamentarna reprezentacja osiągała coraz gorsze poparcie – jednak Sejm bez lewicy można uznać za symptomatyczne wydarzenie. Choć o głosy i poparcie wyborców zabiegało więcej ugrupowań lewicowych, to bez wątpienia realne sukcesy wyborcze osiągało wyłącznie SLD (czy to startując samo-

dzielnie, czy w koalicjach wyborczych, gdzie miało jednak dominującą pozycję). SLD, najpierw jako koalicja ugrupowań lewicowych, a później już jako partia o tej nazwie, z każdą elekcją zwiększała również swoje poparcie i stan posiadania w parlamencie. O sile partii stanowił również Aleksander Kwaśniewski, który w 1995 roku zwyciężył w wyborach prezydenckich. 5 lat później udało mu się wywalczyć drugą kadencję już w I turze wyborów, co jest jedynym takim przypadkiem w Polsce od 1990 roku. Załamanie poparcia dla SLD nastąpiło w 2005 roku, po czterech latach sprawowania władzy przez sojusz.

Tabela 3. Wyniki SLD w wyborach parlamentarnych (w procentach)

1991 r.	1993 r.	1997 r.	2001 r.	2005 r.	2007 r.	2011 r.	2015 r.
SLD	SLD	SLD	KKW Sojusz Lewicy Demokratycznej – Unia Pracy	SLD	KKW Lewica i Demokraci	SLD	KKW Zjednoczona Lewica
11,99	20,41	27,13	41,04	11,31	13,15	8,24	7,55

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: http://pkw.gov.pl/352_Wybory_i_referenda.

Okres do 2001 roku możemy uznać za cykl wzrostu partii. SLD dość szybko wyszedł z izolacji politycznej, tworząc już w 1993 roku rząd koalicyjny z PSL i oddalając od siebie podejrzania, że będzie dążyć do przywrócenia poprzedniego reżimu politycznego. W wyborach parlamentarnych w 2005 roku nastąpił radykalny spadek poparcia, którego socjaldemokratom nie udało się później odbudować. Co więcej, poza nieco lepszym wynikiem w 2007 roku ugrupowanie to notuje stały regres. Obrazują to nie tylko wyniki wyborów parlamentarnych, lecz także prezydenckich. Po Aleksandrze Kwaśniewskim sojusz nie potrafił wystawić kandydata, który liczyłby się w walce o prezydenturę, zaś Magdalena Ogórek nie przekonała do siebie nawet zwolenników partii⁴.

W przypadku SLD indeks partycypacji wyniósł w badanym okresie 0,43⁵, zaś indeks odpowiedzialności 0,36. Różnica ta jest spowodowana tym, że – pomimo zwycięstwa SLD w wyborach parlamentarnych w 1993 roku – na czele rządu stanął Waldemar Pawlak. Styl prowadzenia polityki przez ówczesnego premiera (liczne decyzje podejmowane bez konsultacji z koalicjantem) i jego nieformalne porozumienie z prezydentem L. Wałęsą przeciwko SLD [Jednaka 2004: 235–236] potwierdzają, że w tym okresie odpowiedzialność rządowa postkomunistów była nieco mniejsza. Wiadomo, że po zakończeniu obecnej kadencji Sejmu wartości indeksów dla SLD

⁴ Wyniki kandydatów SLD (lub tych, którym sojusz udzielił poparcia) w wyborach prezydenckich: W. Cimoszewicz – 1990 rok (9,21%); A. Kwaśniewski – 1995 rok (35,11 – I tura, 51,72 – II tura); A. Kwaśniewski – 2000 rok (53,9); Marek Borowski – 2005 rok (10,33); Grzegorz Napieralski (13,68); Magdalena Ogórek – 2015 rok (2,38%), na podstawie: http://pkw.gov.pl/352_Wybory_i_referenda

⁵ Partia uczestniczyła w tworzeniu 6/14 powstałych gabinetów.

się zmniejszą, jednak indeks relewancji rządowej, który wyniósł 0,40, podkreśla duże znaczenie omawianego ugrupowania dla polskiego systemu politycznego. Obecnie choć SLD pogrążone jest w kryzysie, to jest zbyt wcześnie, by twierdzić, że partia znajduje się w fazie śmierci. Sojusz w dalszym ciągu posiada rozbudowane struktury i jest w stanie wystawić kandydatów we wszystkich rodzajach wyborów, w tym w wyborach samorządowych, które są największym wyzwaniem logistycznym dla partii politycznych. Jest to ponadto ugrupowanie ustabilizowane, w którym zmiana władz partii (w tym w szczególności przewodniczącego) nie uderza w całą strukturę.

Wśród przyczyn, które spowodowały spadek poparcia dla SLD, możemy wymienić:

1) Wewnętrzne:

- afery korupcyjne (Rywina, Starachowicka, Orlenu) i liczne zarzuty o nepotyzm, które miały miejsce w okresie gabinetu Leszka Millera. Choć w późniejszym czasie sądy nie skazały czołowych polityków SLD, to partia ta poniosła za afery odpowiedzialność polityczną;
- brak wyrazistego lidera po 2005 roku. Po Leszku Millerze, Krzysztofie Janiku i Józefie Oleksym przewodniczącymi partii byli Wojciech Olejniczak i Grzegorz Napieralski. Ich wybór był próbą odcięcia się od skandali, jakie dotyczyły SLD w poprzednich latach, a także chęcią otwarcia się na młodszych wyborców. Wydaje się jednak, że obaj politycy mieli słabą pozycję przede wszystkim w szeregach własnej partii.

2) Zewnętrzne:

- stabilizacja rynku politycznego. W latach 90. XX wieku większość ówczesnych podmiotów na rynku politycznym miało charakter efemeryczny i niewielką zdolność do utrzymania się na politycznej scenie [Antoszewski 2012: 241], co wpływało również na siłę partii postkomunistycznych. Po 2001 roku, a zwłaszcza po wyborach parlamentarnych w 2005 roku, rynek polityczny bardziej się ustabilizował, czego zasługą były m.in. zasady finansowania partii politycznych, jakie przyjęto w 2001 roku⁶;
- zmiana w pozycjonowaniu się Platformy Obywatelskiej. PO wcześniej uznawana za konserwatywne ugrupowanie w sprawach światopoglądowych, przesunęła się w lewą stronę, próbując zagospodarować elektorat centrolewicowy. Niektórym hasłom socjaldemokratycznym⁷ towarzyszyły również transfery polityczne z SLD lub jego otoczenia właśnie do PO⁸. Jednocześnie brak partii ekstremalnych na polskiej scenie parlamentarnej powodował radykalizację programową SLD [Antoszewski 2012: 251]. Badania CBOS z 2010 roku

⁶ Finansowanie działalności statutowej za przekroczenie progu 3% poparcia oraz dotacja podmiotowa dla partii parlamentarnych.

⁷ Chodzi tutaj m.in. o wywiad Donalda Tuska dla „Polityki” z 2013 roku, gdy ówczesny przewodniczący PO powiedział „jestem trochę socjaldemokratą”.

⁸ Wymienić można chociażby Bartosza Arłukowicza i Dariusza Rosatiego.

potwierdziły, że przepływ elektoratu pomiędzy PO a SLD jest najbardziej prawdopodobny [*Alternatywy wyborcze i elektoraty negatywne* 2010: 3];

- polaryzacja systemu partyjnego. Do 2001 roku kampanie wyborcze były zdominowane rywalizacją postkomunistów oraz obozu postsolidarnościowego. Alternatywą dla wyborców było SLD i prawica, która jednak często podchodziła do wyborów jako mocno sfragmentaryzowana. Po 2005 roku główna oś podziału przebiega pomiędzy PO a PiS. W ten sposób, mimo że rywalizacja na arenie politycznej nadal miała charakter dwubiegunowy, Sojusz przestał być głównym rozgrywającym w tym podziale. Sytuację tę pogłębiły konflikty personalne na linii PO–PiS, a także wydarzenia po katastrofie smoleńskiej.

3) Strukturalne:

- wymiana pokoleń. Z naturalnych przyczyn zmniejszyła się baza społeczna elektoratu opowiadającego się za SLD, osób, które z sentymentem podchodziły do okresu PRL. Była to duża część elektoratu Sojuszu, którego politycy niejednokrotnie nawiązywali w pozytywny sposób do okresu przed 1989 rokiem czy też pochlebnie wypowiadali się o takich postaciach, jak gen. Wojciech Jaruzelski.

Niewątpliwie rola SLD na polskiej scenie politycznej maleje. Nie ma to jeszcze aż tak dużego przełożenia na indeksy partycypacji i odpowiedzialności, ale od 2005 roku socjaldemokratyczne ugrupowanie notuje w tym zakresie regres. Co więcej sojusz nie posiadał po tym roku również potencjału szantażu. Współcześnie przed partią stoi jeszcze większe wyzwanie. Jeśli SLD drugi raz znajdzie się poza parlamentem, przestanie być wówczas partią relewantną na tym poziomie. Rozbudowane struktury i zasoby finansowe z pewnością pozwolą na relewancję polityczną (zdolność startowania w wyborach), jednak sytuacja taka tylko pogłębi kryzys polskiej lewicy, której SLD jest nadal najbardziej istotnym przedstawicielem. Mimo znacznego uszczuplenia się elektoratu tej partii, nie pojawiła się żadna realna alternatywa dla SLD po tej stronie sceny politycznej. Istnieje wprawdzie partia Razem, która nawet osiągnęła sukces wyborczy w 2015 roku (zważając na jej nikłe struktury i czas funkcjonowania), ale zyskuje ona poparcie bardziej wśród młodych i radykalnych osób, zaś dla samego Sojuszu jest zagrożeniem, bo powoduje uszczuplenie jego wyniku wyborczego.

KRYZYS LEWICY NA SŁOWACJI?

Słowacka scena polityczna kształtowała się po części w warunkach, które dotyczyły także Czech. Lubomír Kopeček wskazał na cechy, które pomogły wykreować się słowackiemu systemowi, w tym: dominację Komunistycznej Partii Czechosłowacji nad jej słowacką odnogą, rozwój słowackiej świadomości narodowej po 1968 roku, przewaga dążeń do większej niezależności nad tymi związanymi z demokratyzacją, słabo rozwinięta opozycja oraz reorganizacja większości partii w latach 1991–1992 [Kopeček 2003: 168–177]. Po „aksamitnym rozwodzie” w słowackim parlamencie

znalazło się 5 partii, z których do lewicowych można jedynie zaliczyć postkomunistyczną Partię Lewicy Demokratycznej (SDL). Początkowo SDL wspierała rząd premiera Vladimíra Mečiaru [Cichosz 2010: 137], co można tłumaczyć chęcią przełamania izolacji – sytuacją typową dla tych partii w Europie Środkowej i Wschodniej. Ostatecznie SDL zmieniła front, stając się częścią egzotycznej koalicji tymczasowego rządu premiera Jozefa Moravčíka, by następnie utworzyć lewicowy sojusz wyborczy – Wspólny Wybór, który uzyskał 18 mandatów w elekcji z 1994 roku [Jednaka 1998: 116]. Finalnie po wyborach parlamentarnych z 1998 roku SDL współtworzyła tzw. koalicję antymečiarowską [Kopeček 2003: 183]. Była to jednocześnie ostatnia elekcja, w której Partia Lewicy Demokratycznej otrzymała mandaty do Rady Narodowej, czego główną przyczyną było odejście w 1999 roku z jej szeregów Roberta Fico, który założył partię SMER i zaczął konsekwentnie konsolidować wyborców o profilu lewicowym [Kopeček, Spáč 2010: 120–121], czego egzemplifikacją są wyniki uzyskiwane przez tę partię w kolejnych elekcjach parlamentarnych, ukazane w tabeli 4.

Tabela 4. Wyniki SMER w wyborach parlamentarnych

2002		2006		2010		2012		2016	
Głosy (w %)	Mandaty	Głosy (w %)	Mandaty	Głosy (w %)	Mandaty	Głosy (w %)	Mandaty	Głosy (w %)	Mandaty
13,46	25	29,14	50	34,79	62	44,41	83	28,28	49

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Volby a referendum*, <http://volby.statistics.sk>.

Warto podkreślić dobry wynik Kierunku już w pierwszych wyborach w 2002 roku, choć był on słabszy od zakładanego i uniemożliwił wówczas utworzenie koalicji z Ruchem na rzecz Demokratycznej Słowacji (HZDS) V. Mečiaru [Cichosz 2010: 141]. Do pomysłu współpracy na linii Fico–Mečiar powrócono po zwycięskich dla SMER wyborach w 2006 roku. Do utworzonej koalicji dołączono nacjonalistyczną Słowacką Partię Narodową (SNS) [Kopeček, Spáč 2010: 123–124]. Z kolei w 2010 roku, mimo poprawienia osiągnięcia z poprzedniej elekcji, R. Fico nie udało się utworzyć rządu. Było to efektem zarówno słabego wyniku koalicjantów SMER, jak i chęci odsunięcia od władzy populistyczno-nacjonalistycznej koalicji z lat 2006–2010 ze strony dotychczasowych partii opozycyjnych. Podobnie jednak jak w przypadku koalicji antymečiarowskiej rząd premier Ivety Radičovej, złożony z 4 partii, okazał się niestabilny. Liczne konflikty wewnętrzne, a ostatecznie również afera Goryla, doprowadziły do rozpisania przedterminowych wyborów, dzięki którym SMER uzyskał możliwość samodzielnego tworzenia rządu [*Slovakia*: 2018]. W elekcji z 2016 roku ponownie zwyciężyła partia R. Fico, tracąc jednak aż 1/3 poparcia w porównaniu z 2012 rokiem. Kolejny raz w historii Słowacji po 1993 roku utworzono gabinet, którego partie reprezentują dość szerokie spektrum poglądów, czego egzemplifikacją jest obecność w nim zarówno SNS, reprezentującej interes węgierskiej mniejszości na Słowacji – Most-Híd, jak i, do czasu podziału i *de facto* rozpadu, centrowej SIEŤ [*Smer, SNS a Most-Híd podpísali novú koalíčnú zmluvu*: 2016].

W okresie 2002–2016 partia R. Fico wygrała wszystkie wybory, poza pierwszymi. Pomijając obecnie trwającą elekcję, dwukrotnie była partią rządzącą – w latach 2006–2010 oraz 2012–2016. Biorąc pod uwagę fakt, że w okresie rządów Mikuláša Dzurindy doszło do rozłamu, który spowodował przekształcenie koalicji o charakterze większościowym w rząd mniejszościowy [Kopeček, Spáč 2010: 130], jako faktyczną liczbę sformowanych gabinetów w okresie 2002–2016 potrzebną do obliczenia analizowanych indeksów⁹, autorzy przyjęli wartość „5”. Tym samym wartość indeksu partycypacji rządowej dla SMER w badanym okresie wyniosła 0,40. Jako że R. Fico był premierem w obu przypadkach, w których SMER tworzył rząd, wartość indeksu odpowiedzialności rządowej w latach 2002–2016 również wyniosła 0,40, co powoduje, że skumulowana wartość obu wskaźników w postaci indeksu relewancji rządowej wynosi 0,40. Oczywiście ograniczenie analizy do 2016 roku zaniża, z perspektywy obecnej sytuacji na słowackiej scenie politycznej, rolę tej partii. Gdyby bowiem uznać, że obecna koalicja dotrwa do wyborów parlamentarnych w 2020 roku, wartość obu indeksów dla SMER wyniosłaby 0,57¹⁰. Jednocześnie nie można pominąć wpływu tej partii, w postaci potencjału szantażu, na stworzenie koalicji w latach 2002–2006 i przede wszystkim 2010–2012.

Skoro jednak Kierunek wygrał w 2016 roku, skąd hipoteza o kryzysie lewicy? Problematiczne jest samo określenie SMER w kategoriach lewicy. Partia należy co prawda do nurtu socjaldemokracji, ale nieobce są jej postulaty nacjonalistyczne [Kopeček 2003: 187–188]. Dojście do władzy R. Fico w 2006 i 2012 roku wynikało po części z dużej niestabilności rządów M. Dzurindy i I. Radičovej. Były to gabinety wielopartyjne, narażone na liczne kryzysy, które destabilizowały sytuację polityczną i negatywnie wpływały na poziom poparcia dla partii centroprawicowych. Dodatkowo wspomniana afera Goryla sprzyjała SMER, który roztaczał wokół siebie wizję partii specjalistów, polityków nieskompromitowanych, dążących do porządku [Kopeček, Spáč 2010: 125]. W roku 2012 R. Fico wykorzystał problemy centroprawicy, ale również zmianę społecznych nastrojów: wzrost poziomu uprzedzeń i braku zaufania, postaw antyestablishmentowych oraz wartości skrajnie prawicowych [Mesežnikov 2013: 2–3]. Przyjęta wówczas strategia okazała się skuteczna, doprowadzając do utworzenia monopartyjnego rządu. Jednak postawienie przez R. Fico w wyborach prezydenckich w 2014 roku na tę retorykę się nie sprawdziło [Bútorová 2014: 1–4]. Przestroga, którą stanowiły wspomniane wybory, nie wpłynęła na zmianę politycznego przekazu SMER. Kryzys migracyjny stał się głównym tematem kampanii wyborczej przed elekcją parlamentarną w marcu 2016 roku, szczególnie zaś dla R. Fico, który upatrywał w nim szansę na odbudowę słabnącego poparcia, powołując się na *casus* węgierski [Starzyk 2016: 114–118]. Gra tzw. kartą imigrancką, przy jednoczesnym pomijaniu lewicowych kwestii programowych nie pomogła SMER – mimo wygranej

⁹ Pominięto obecny rząd R. Fico.

¹⁰ Analogicznie do sytuacji z dwoma rządami M. Dzurindy należy traktować gabinet Fico z członkami SIEĽ i rząd bez tej partii jako dwa odrębne przypadki.

w wyborach parlamentarnych, uzyskany wynik był drugim najgorszym w historii partii, a zarazem utrudnił utworzenie koalicji. Wyborczy przekaz wpłynął także na społeczne nastroje Słowaków i doprowadził do sukcesu partii konserwatywnych oraz skrajnie prawicowych, wpływając na rekordową fragmentaryzację sceny politycznej [Mesežnikov 2016: 1–5]. Rozpatrując słowacką lewicę w kategorii kryzysu, należy zatem wziąć pod uwagę słabszy, mimo zwycięstwa, wynik SMER, ale również nacisk na populistyczny i nacjonalistyczny przekaz tej partii w ostatnich latach. Ze wszystkich omawianych w niniejszym artykule przypadków wydawało się jednak, że kryzys jest tu sytuacją przejściową, czego potwierdzeniem były chociażby ostatnie działania premiera Słowacji, w tym polityczny zwrot w kierunku stabilnych zachodnich demokracji: Niemiec i Francji [Šimečka 2017]. Jednocześnie po rekonstrukcji rządu wydawało się, że R. Fico będzie dążył do ustabilizowania słowackiej sceny politycznej i zapewne – z powodu licznych podmiotów prawicowych – zagospodarowania elektoratu lewicowego. To, przy rezygnacji z retoryki charakterystycznej dla skrajnej prawicy, mogło oznaczać reorientację politycznego przekazu w stronę, z której SMER się wywodzi – socjaldemokracji. W 2018 r. na Słowacji wybuchł jednak jeden z największych kryzysów politycznych w ostatnich latach, który był spowodowany zabójstwem dziennikarza Jána Kuciaka i jego narzeczonej. Jednym z następstw tego wydarzenia była dymisja Fico. W wyborach prezydenckich w 2019 r. kandydat wspierany przez SMER przegrał w II turze wyborów z Zuzaną Čaputovou [volby.sk: 2019].

DOMINACJA FIDESZ OD 2010 ROKU

System partyjny na Węgrzech w porównaniu do pozostałych państw V4 wydaje się względnie stabilny. Przemawia za tym fakt, że w ciągu wszystkich dotychczasowych elekcji najmniej nowych podmiotów politycznych dostało się do parlamentu, co obrazuje tabela 5.

Tabela 5. Stabilność systemów politycznych państw V4 na podstawie dotychczasowych elekcji

Państwo	Liczba elekcji ¹¹	Liczba nowych podmiotów, które uzyskały mandat ¹²	Liczba skróconych kadencji
Czechy	7	14	3
Polska	8	42	2
Słowacja	7	19	2
Węgry	7	10	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Archiwum*, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/page.xsp/archiwum>; *Výsledky voleb a referend*, <https://volby.cz>; *Volby a referendá*, <http://volby.statistics.sk>; Alvarez-Rivera, M. 2018. *Election Resources on the Internet: Elections to the Hungarian National Assembly*, <http://www.electionresources.org/hu> (dostęp: 21.01.2018).

¹¹ Do obliczeń przyjęto elekcje: pierwsze wolne wybory w Polsce w 1991 r. i na Węgrzech w 1990 r. oraz pierwsze wybory po „aksamitnym rozwodzie” – Czechy od 1996 r. oraz Słowacja od 1994 r.

¹² Brano pod uwagę podmioty, które uzyskały co najmniej jeden mandat; jeśli dany podmiot uzyskał reprezentację w elekcji X, nie brano go pod uwagę w kolejnych wyborach, nawet jeśli startował w ramach *de iure* nowego podmiotu – koalicji wyborczej.

Dodatkowym argumentem potwierdzającym stabilność węgierskiego systemu jest również brak konieczności rozpisania przyspieszonych wyborów w 27-letniej, postkomunistycznej historii tego państwa, co kontrastuje z liczbami w pozostałych państwach V4. Jednocześnie obecnie aż 2 podmioty, spośród 4 posiadających reprezentację w węgierskim parlamencie, startowały również w wyborach otwierających. Zdaniem Piotra Suli system ten kształtował się w ramach czterech faz rozwojowych: narodzin, formowania, krzepnięcia oraz powstania systemu dwublokowej rywalizacji politycznej, z których ostatnia faza rozpoczęła się w 1994 roku [Sula 2005: 123–150]. Ma to związek przede wszystkim z okrzepnięciem systemu po okresie wielobiegunowej rywalizacji politycznej [Antoszewski 2006: 83–84], jak również sukcesem postkomunistów – Węgierskiej Partii Socjalistycznej (MSzP), która doszła do władzy już po drugiej elekcji parlamentarnej. Co więcej, mimo uzyskania zdecydowanej przewagi nad innymi partiami premier Gyula Horn zaprosił do rządu przedstawicieli Związku Wolnych Demokratów (SzDSz), chcąc poprawić swój wizerunek i wzmocnić legitymizację [Góralczyk 2000: 153]. Fakt dwublokowości węgierskiego systemu zdaje się potwierdzać liczba mandatów uzyskiwana w latach 1998–2006 przez dwóch głównych rywali: MSzP oraz Fidesz, ukazana w tabeli 6.

Tabela 6. Odsetek mandatów uzyskanych przez MSzP i Fidesz w wyborach parlamentarnych 1998–2006

1998			2002			2006		
MSzP	Fidesz	Razem	MSzP	Fidesz ¹³	Razem	MSzP	Fidesz ¹⁴	Razem
34,7%	38,3% ¹⁵	73%	46,4% ¹⁶	48,7%	95,1%	49,7% ¹⁷	42,5%	92,2%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Álvarez-Rivera, M. 2018. *Election Resources on the Internet: Elections to the Hungarian National Assembly*, <http://www.electionresources.org/hu> (dostęp: 21.01.2018).

Analizując dane z powyższej tabeli, trzeba mieć również na uwadze rolę pozostałych ugrupowań, bez których niemożliwe stałoby się utworzenie rządu przez Fidesz w roku 1998 czy MSzP w latach 2002 i 2006. Analizując zatem okres 1990–2006, uwagę czytelnika powinien zwrócić fakt, że partia postkomunistyczna stała się relevantną, co udowodnił w swojej analizie wspomniany P. Sula – socjaliści jako jedyni uzyskali wartość indeksu relewancji rządowej równą 0,5, a warto zaznaczyć, że wrocławski politolog nie wziął pod uwagę korzystnych dla MSzP wyborów w 2006 roku [Sula 2005: 114–116]. Mimo zwycięstwa, dotychczasowy premier Ferenc Gyurcsány stanął przed wyzwaniem odpowiedzi na kryzys w węgierskiej gospodarce, co z pewnością utrudniło ujawnienie taśm ze spotkania socjalistów, z których wynikało, że partia rządząca dążyła do utrzymania władzy za wszelką cenę [Excerpts: Hungarian ‘lies’ speech]. Tak zwana afera taśmowa spowodowała masowe protesty w Budapesz-

¹³ Koalicja wyborcza z MDF.

¹⁴ Koalicja wyborcza z KDNP.

¹⁵ W tym 35 wspólnych kandydatów Fidesz i MDF.

¹⁶ W tym jeden wspólny kandydat MSzP i SzDSz.

¹⁷ W tym 6 wspólnych kandydatów MSzP i SzDSz.

cie oraz innych węgierskich miastach i wraz z pogarszającą się sytuacją węgierskiej gospodarki, także w następstwie światowego kryzysu finansowego, wpłynęła na znaczący spadek poparcia w Węgierskiej Partii Socjalistycznej, co potwierdziły wybory samorządowe w tym samym roku czy referendum w sprawie zmian w szkolnictwie i służbie zdrowia trzy lata później [Janke 2012: 215–229]. Wybory parlamentarne w 2010 roku są cezurą w historii współczesnego systemu politycznego Węgier. Ich wynik spowodował, że będący od 8 lat w opozycji Fidesz uzyskał wraz z chadeckim koalicjantem (KDNP) tzw. większość konstytucyjną [Álvarez-Rivera 2018]. MSzP uzyskało jedynie 19,3% głosów, wyprzedzając trzeci, nacjonalistyczny Jobbik, o zaledwie 2,6 punktów procentowych [Álvarez-Rivera 2018]. Według P. Suli, wyniki wyborów świadczyły o załamaniu rywalizacji dwublokowej [Sula 2013: 37]. O ile można mieć co do tego wątpliwości, patrząc na podział w ramach parlamentu, gdzie obie MSzP i LMP stanowiły zwarty blok opozycji, a Jobbik stawał się momentami nieformalnym partnerem koalicji Fidesz–KDNP [Héjj 2017: 86], o tyle rywalizacja o głosy wyborców między partiami prawicowymi, np. w kontekście kryzysu migracyjnego [Starzyk 2016: 114–116], zdaje się potwierdzać stwierdzenie P. Suli.

Rola, jaką odgrywają socjaliści, zaczyna zatem maleć. Ich dotychczasowy wpływ na węgierski system polityczny jest jednak niepodważalny, na co wskazują wyniki analizowanych w niniejszej pracy indeksów. W latach 1990–2010 na Węgrzech istniało 9 rządów, wśród których 5 powstało z inicjatywy MSzP [*Hungary*]¹⁸. Powoduje to, że wszystkie trzy badane indeksy przyjmują wartość 0,56%, co stanowi najwyższy współczynnik relewancji w państwach V4. Uwidacznia to przede wszystkim skalę kryzys MSzP po 2006 roku. Potwierdziły go również wybory w 2014 roku, do których partia przystąpiła w ramach koalicji „Jedność”, w skład której weszły m.in. Razem 2014 i Koalicja Demokratyczna (DK), utworzone przez byłych polityków MSzP [Szabolcs 2014]. Uzyskany wówczas wynik – 25,6% – należy jednak traktować w kategorii porażki, choćby ze względu na wspólną kampanię koalicji i cztery lata rządów Fidesz–KDNP, podczas których dokonano licznych, często kontrowersyjnych reform, w tym zmiany konstytucji¹⁹. Rok 2018 to stagnacja węgierskiej lewicy. W wyborach parlamentarnych, które odbyły się 8 kwietnia, MSzP, tym razem startująca samodzielnie, uzyskała 11,91% głosów; zieloni z LMP (Polityka Może Być Inna) 7,06%, a DK 5,37%. W okręgach jednomandatowych wyniki tych partii były również nienajlepsze (łącznie 37 mandatów na 133 możliwe). Jednego przedstawiciela do parlamentu wprowadziło również ugrupowanie Razem, które w tym samym roku przestało istnieć. Rok 2019 nie wskazuje na to, by sytuacja węgierskiej lewicy miałyby się zmienić.

¹⁸ Warto nadmienić, że trzykrotnie (1993, 2004, 2009) dochodziło do rekonstrukcji rządu.

¹⁹ Szerzej: Jankowski [2013].

ZAKOŃCZENIE

Wyniki wyborcze uzyskiwane przez partie lewicowe w Grupie Wyszehradzkiej w ostatnich latach pozwalają na sformułowanie tezy o ich kryzysie. Niewątpliwie wiąże się to z licznymi procesami i problemami, z którymi boryka się cała Europa. Widoczne są chociażby silne tendencje populistyczne i nacjonalistyczne. Politykę wewnętrzną wielu państw dominuje również sprawa przymusowego przyjęcia uchodźców, jak również przyszłości Unii Europejskiej. Niemniej jednak partie lewicowe z poszczególnych państw V4 znalazły się w kryzysie z różnych przyczyn, które w niniejszym artykule zostały jedynie zaznaczone. Można jednak wykazać większe podobieństwa pomiędzy Polską i Węgrami, a z drugiej strony Słowacją i Czechami. W pierwszej analizowanej „parze” wyraźny spadek poparcia partie lewicowe zanotowały po okresie swoich rządów, które wiązały się z aferami politycznymi. Dotychczasowe dwubiegunowe systemy przestały wówczas istnieć i zarówno SLD, jak i MSZP przestały być jedyną alternatywą dla prawicowych rządów. Oba ugrupowania, wywodzące się zresztą z poprzedniego systemu, nie zdołały już odzyskać zaufania społecznego. Choć kryzys Sojuszu Lewicy Demokratycznej trwa dłużej, to w przypadku obu formacji można powiedzieć, że nie potrafią go pokonać.

Nieco inaczej wygląda kryzys lewicy w Czechach i na Słowacji. Przede wszystkim jego apogeum przypada na ostatnie lata i nie ma aż tak drastycznego przebiegu jak w przypadku Polski czy Węgier. ČSSD poparcie zaczęło tracić już w 2010 roku, jednak jeszcze w poprzedniej kadencji Izby Sejmowej sprawowało władzę. Natomiast SMER Roberta Fico w dalszym ciągu tworzy gabinet rządowy, choć odpowiedzialnością musi dzielić się z innymi partiami. Wydaje się też, że w Polsce i na Węgrzech tradycyjna lewica poza grą znalazła się już znacznie wcześniej, natomiast w Czechach i na Słowacji jej problemy są silnie związane z ostatnimi procesami zachodzącymi w Europie.

Kolejne istotne różnice są związane obecnym kształtem systemów partyjnych w państwach Grupy Wyszehradzkiej. Na Węgrzech jest on stabilny, a pozycja najsilniejszego ugrupowania niezachwiana. W Polsce mamy do czynienia ze względną stabilnością, choć w każdej kolejnej kadencji znajdują się nowe ugrupowania. Z kolei w Czechach doszło do destabilizacji systemu partyjnego, silnego rozdrobnienia w izbie niższej parlamentu i zakończenia rywalizacji dwubiegunowej. Niestabilny również jest system na Słowacji. Choć liderująca partia ponownie uzyskała najwięcej mandatów, to w Radzie Narodowej znajduje się aż 8 ugrupowań, a połowa z nich tworzy koalicję rządową. Dodatkowo na scenie politycznej pojawiła się Postępowa Słowacja, która w następnych wyborach parlamentarnych może zdecydowanie zmienić sytuację w kraju.

Niewątpliwie obecny kryzys parlamentarnych partii lewicowych w V4 jest istotny nie tylko dla tych państw i regionu, ale również dla Europy. Indeksy, którymi posługiwali się autorzy w niniejszej publikacji, jasno wskazują, że omawiane ugrupowania, poza czeskimi komunistami, stanowiły ważny element systemów

politycznych tych państw, co potwierdza badany tu indeks relewancji rządowej, przyjmujący wartość od 0,40 dla SLD i Smer, przez 0,46 dla ČSSD, aż po 0,56 dla węgierskich socjalistów. Faktem jest jednak, że czynienie podobnych obliczeń po kolejnych elekcjach w tych państwach spowoduje spadek wskaźników dla badanych tu partii, poza izolowaną KSČM i nadal tworzącym słowacki rząd Smer. Wskazuje to na zmianę tendencji elektoratu w regionie i powoduje konieczność szerszego przyjrzenia się problemowi kryzysu lewicy w poszczególnych państwach.

Próby poszukiwania odpowiedzi na przyczyny kryzysu lewicy w V4 można umieścić w szerszym kontekście. Z jednej strony w wielu państwach Europy Zachodniej widoczny jest spadek poparcia dla partii socjaldemokratycznych, zwłaszcza tych tradycyjnie osadzonych w systemach partyjnych danych państw. Z drugiej zaś można zaobserwować kryzys demokracji liberalnej w ogóle, co przejawia się już nie tylko debatami nad jej stanem, lecz także wzrostem poparcia dla ugrupowań, które w jawny sposób ją kontestują. O ile na Zachodzie Europy proces ten nie jest aż tak gwałtowny, o tyle w Europie Środkowej i Wschodniej, gdzie w wielu państwach nie doszło jeszcze do pełnej konsolidacji demokracji, pewne procesy mogą przebiegać znacznie szybciej, a partie kontestujące demokrację liberalną mogą nie tylko przekraczać próg wyborczy, ale również sprawować władzę.

BIBLIOGRAFIA

- Alternatywy wyborcze i elektoraty negatywne, cbos.pl/SPISKOM.POL/2010/K_151_10.PDF (dostęp: 21.01.2018).
- Álvarez-Rivera, M. 2018. *Election Resources on the Internet: Elections to the Hungarian National Assembly*, <http://www.electionresources.org/hu> (dostęp: 21.01.2018).
- Antoszewski, A. 2006. *Wzorce rywalizacji na arenie wyborczej*, [w:] *Systemy polityczne Europy Środkowej i Wschodniej. Perspektywa porównawcza*, A. Antoszewski (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, s. 77–108.
- Antoszewski, A. 2012. *System polityczny RP*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa. Archiwum, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/page.xsp/archiwum> (dostęp: 21.01.2018).
- Bugajski, J. 2002. *Political Parties of Eastern Europe. A Guide to politics in the Post-Communist Era*, Routledge, New York.
- Bútorová, Z. 2014. *Slovakia's Presidential Election: When Playing the Conservative Card Does Not Work*, www.ivo.sk/buxus/docs/publicistika/subor/Butorova_boell.cz_8_4_14.pdf (dostęp: 21.01.2018).
- Cichosz, M. 2010. *Gabinety na Słowacji po 1990 roku*, [w:] *Współczesna Słowacja. Sytuacja wewnętrzna i pozycja międzynarodowa*, E. Pałka (red.), Oficyna Wydawnicza Arboretum, Wrocław, s. 133–149.
- Excerpts: Hungarian 'lies' speech*, 2006, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/5359546.stm> (dostęp: 21.01.2018).
- Góralczyk, B. 2000. *Węgierski pakiet*, Studio Wydawnicze Familia, Warszawa.
- Herbut, R. 2008. *Systemy partyjne*, [w:] *Demokracje zachodnioeuropejskie. Analiza porównawcza*, A. Antoszewski, R. Herbut (red.), Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, s. 176–226.
- Héjj, D. 2017. *The rebranding of Jobbik*, „New Eastern Europe”, nr 6, s. 83–90.
- Hungary, <http://www.rulers.org/rulh.html#hungary> (dostęp: 21.01.2018).

- Ieraci, G. 2012. *Government Alternation and Patterns of Competition in Europe: Comparative Data in Search of Explanations*, "West European Politics", vol. 35, s. 530–550. DOI: <https://doi.org/10.1080/01402382.2012.665739>.
- Janke, I. 2012. *Napastnik. Opowieść o Viktorze Orbánie*, Demart, Warszawa.
- Jankowski, R. (red.). 2013. *Węgry: co tam się dzieje*, Fronda, Warszawa.
- Jednaka, W. 1998. *Partie polityczne wybranych państw Europy Środkowo-Wschodniej*, [w:] *Demokracje Europy Środkowo-Wschodniej w perspektywie porównawczej*, A. Antoszewski, R. Herbut (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, s. 106–128.
- Jednaka, W. 2004. *Gabinety koalicyjne w III RP*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Kopeček, L. 2003. *System partyjny Słowacji*, [w:] *Partie i systemy partyjne Europy Środkowej*, A. Antoszewski, P. Fiala, R. Herbut, J. Sroka (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, s. 168–234.
- Kopeček, L., Spáč, P. 2010. *System partyjny Słowacji*, [w:] *Współczesna Słowacja. Sytuacja wewnętrzna i pozycja międzynarodowa*, E. Pałka (red.), Oficyna Wydawnicza Arboretum, Wrocław, s. 111–131.
- Král, O. 2013. *Volební geografie ČR: analýza volební podpory KSČ a KSČM*, Olomouc.
- Kubat, M. 2016. *Komunistyczna partia Czech i Moraw – skuteczne połączenie protestu socjalnego i nacjonalistycznego*, „Polityka i Społeczeństwo”, nr 1 (14), s. 79–90.
DOI: <https://doi.org/10.15584/polispol.2016.1.8>.
- Linek, L. 2012. *Voliči a volby 2010*, Praga.
- Mesežnikov, G. 2013. *Demand for right-wing extremist politics in Slovakia: Findings of the DEREK project*, https://www.counterextremism.org/download_file/306/134/636 (dostęp: 21.01.2018).
- Mesežnikov, G. 2016. *The 2016 elections in Slovakia: a shock*, www.ivo.sk/buxus/docs/publicistika/subor/Mesez_22_3_16_boell.org-en.pdf (dostęp: 21.01.2018).
- Nowak, L. 2018. *Kruche podstawy liberalnej demokracji*, [w:] *Zmierzch demokracji liberalnej?*, K.A. Wojtaszczyk, P. Stawarz, J. Wiśniewska-Grzelak (red.), Wydawnictwo Aspra, Warszawa.
- Sartori, G. 2005. *Parties and party systems: a framework for analysis*, ECPR Press, Wivenhoe Park Slovakia, <http://www.parties-and-elections.eu/slovakia.html> (dostęp: 21.01.2018).
- Smer, *SNS a Most-Híd podpísali novú koalíčnú zmluvu*, <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/403781-tri-vladne-strany-podpisali-novu-koalicnu-zmluvu> (dostęp: 21.01.2018).
- Sokół, W. 2005. *System polityczny Czech*, [w:] *Systemy polityczne Państw Europy Środkowej i Wschodniej*, W. Sokół, M. Żmigrodzki (red.), Wydawnictwo UMCS, Lublin, s. 223–287.
- Standard Eurobarometer 88, ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/ResultDoc/download/DocumentKy/81148 (dostęp: 21.01.2018).
- Starzyk, A. 2016. *Kryzys imigracyjny a sytuacja partii prawicowych w Grupie Wyszehradzkiej w 2015 roku*, „Wrocławskie Studia Politolologiczne”, nr 20, s. 109–123.
- Sula, P. 2005. *System partyjny Republiki Węgierskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Sula, P. 2013. *Widmo krąży na Węgrzech – widmo lepszych Węgier czy innej polityki?*, [w:] *Partie i systemy partyjne Europy Środkowo-Wschodniej. Dwie dekady doświadczeń*, A. Czwołek, M. Nowak-Paralusz, K. Gawron-Tabor (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń, s. 37–55.
- Šimečka, M. 2017. *Słowacja ucieka przed Polską. Premier Fico porzuca Orbana i Kaczyńskiego i lapie się Zachodu*, A. Jagodziński (tłum.), <https://oko.press/nawet-slowacja-ucieka-polska-premier-fico-porzuca-orbana-kaczynskiego-lapie-sie-zachodu> (dostęp: 21.01.2018).
- Szabolcs, D. 2014. *Kormányváltásra cseréli a névet a baloldali Összefogás*, <http://www.origo.hu/itthon/20140306-kormanyvaltasra-csereli-a-nevet-a-baloldali-osszefogas.html> (dostęp: 21.01.2018).
- Volby a referendá, <http://volby.statistics.sk> (dostęp: 21.01.2018).
- Výsledky voleb a referend, <https://volby.cz> (dostęp: 21.01.2018).
- Wybory i referenda, http://pkw.gov.pl/352_Wybory_i_referenda (dostęp: 21.01.2018).

THE CRISIS OF THE LEFT WING IN THE VISEGRAD GROUP

Abstract: As a result of the parliamentary elections held in the Czech Republic on October 20–21, 2017, the two left-wing parties of the Czech Social Democratic Party (ČSSD) and the Communist Party of Bohemia and Moravia (KSČM) achieved the worst results in the history of their parliamentary rivalry from the time of the Velvet Divorce [Výsledky voleb a referendum: 2018]. This fact is part of the regularity of recent years also in Poland, Hungary and partly in Slovakia – weaker results in the parliamentary elections in case of left-wing parties. This article is an attempt to show the political strength of the most important left-wing parties in these countries. It will be a kind of background that will help show the scale of the crisis. Otherwise, we should consider parties isolated from those that had a significant influence on state policy through the governance. The index of participation and government responsibility suggested by Giuseppe Ieraci will be helpful in this case. The second part of this article is an attempt to identify the causes of the crisis. It is known that the determinants of this state of affairs are numerous. It therefore seems necessary to systematize them and indicate similarities in this respect in the Visegrad Group countries. This will allow us to determine if there are common features of the leftist crisis in the V4, which in turn may become the basis of discussions about left-wing issues in Central and Eastern Europe, leading to reflections on the contemporary challenges of left-wing parties. Although the national political scenes as well as the processes taking place in their areas, in the Czech Republic, Poland, Slovakia and Hungary are clearly different from the mechanisms and decisions in Western Europe, it is impossible to analyze the subject taken by the authors in isolation from the crisis of the West European Left Wing as well as the growing debate and critical voices towards liberal democracy, which, according to some European leaders, such as Viktor Orbán, is a failure in the field of solving the most important problems of the modern state [Nowak 2018: 45].

Keywords: crisis, left wing, political parties, Visegrad Group

BIOGRAMY

Adam Starzyk, doktorant na Wydziale Nauk Politycznych Uniwersytetu Wrocławskiego. Zainteresowania badawcze: rola lewicy w Polsce, systemy partyjne Europy Środkowo-Wschodniej, Grupa Wyszehradzka oraz stosunki narodowościowe. Kontakt e-mail: adam.starzyk@uwr.edu.pl.

Łukasz Wolski, doktorant na Wydziale Nauk Politycznych Uniwersytetu Wrocławskiego. Zainteresowania badawcze: systemy partyjne Europy Środkowej i Wschodniej, stosunki narodowościowe, media, kreowanie wizerunku państwa. Kontakt e-mail: lukasz.wolski@uwr.edu.pl.